



Wie waren de Kelten ?

Woord vooraf:

Vermits de stammen die in onze contreien voorkwamen, geen schrift hebben nagelaten, zijn we aangewezen op de notities van Julius Caesar (De Bello Gallico) en enkele Romeinse geschiedschrijvers om de toestand van de volkeren van "België" in kaart te brengen. Ook al werden de volkeren uit onze streken dus pas beschreven in de laatste eeuw v. Chr. mogen we er toch van uit gaan dat ze reeds meerdere eeuwen hier aanwezig waren. Dus alhoewel de geschiedenis pas beschreven werd tijdens de Romeinse periode, vertellen we het verhaal van de Kelten, Galliërs, Germanen en Belgae toch in het tijdsvak van de prehistorie. Gebeurtenissen die hebben plaatsgevonden na de inval van de Romeinen, bespreken we in het volgende deel van deze kroniek.



Verspreiding van de Kelten over Europa vanuit hun kerngebied in Centraal Europa

Het gebied waarin de Kelten leefden was constant onderhevig aan veranderende stammen en naties. Op het hoogtepunt van de Keltische cultuur in de La Tène periode reikte hun gebied van de Britse eilanden tot aan Turkije. Niet een centraal gezag, maar de gemeenschappelijke cultuur bond dit volk. Zij hadden hun eigen, individuele identiteit maar deelden ook veel cultuurelementen zoals taal, religie en levensstijl. Griekse schrijvers gaven de Kelten als eerst hun naam. Zij noemden ze Keltoi, wat zoiets als barbaar betekent. Bij de Romeinen stond dit volk op het vasteland bekend als Galli en als Britanni op de eilanden van Brittannië.

Geschiedenis

Het verhaal van de Kelten begint in de prehistorie. De Kelten stammen af van de volkeren uit de Urnenveldencultuur, die leefden in de bronstijd en die de as van hun doden begroeven in urnen in grote urnenvelden. Vanuit Oost-Europa zijn ze westwaarts langs de belangrijkste handelsroutes getrokken, vooral langs de rivier de Donau, richting het tegenwoordige Duitsland, Oostenrijk, Zwitserland en Frankrijk. Hier ontwikkelde hun cultuur zich tot een herkenbare Keltische cultuur. In Hallstatt, een dorp in Oostenrijk, waar de eerste Keltische cultuur ontstond, werd door archeologen belangrijke vondsten gedaan. Hier en in andere plaatsen werd zout gewonnen, wat in die tijd

ongeveer even waardevol was als goud. De Hallstatt-cultuur duurde ongeveer van de 8e tot de 6e eeuw v. Chr.

Toen de Griek Ephorus het bestaan van de Kelten vermeldde, waren ze al zo talrijk dat hij ze één van de vier barbaarse volkeren in de wereld noemde, de anderen waren de Libiërs in Afrika, de Perzen in het oosten en de Scythen, die ook in Oost-Europa leefden. De Kelten vormden tegen die tijd een grote groep stammen die leefden in een gebied dat van Schotland en Rusland tot het Mediterrane gebied reikte.



Typisch voorbeeld van een Keltische helm

De techniek van ijzerbewerking werd door de Kelten aangenomen en de Keltische smeden waren de beste van Europa. Hun ijzer was gewild in de niet-Keltische gebieden en er onstond levendige handel tussen de Kelten en de Grieken. Tegen de 7e eeuw v. Chr. waren veel stammen rijk geworden door inkomsten uit ijzer en zout, gewonnen in Hallstatt en andere dorpen in Oostenrijk. Rond die tijd dreven de Kelten niet alleen handel met de Grieken, maar ook met de Etrusken in Italië. Door delen van Grieks-Etruskische cultuurelementen aan te nemen, te veranderen en te verwerken in gebruiks- en kunstvoorwerpen, ontstond er rond de 5e eeuw v. Chr. een nieuwe Keltische cultuur in noordoost-Frankrijk, Zwitserland en het Rijngebied: de La Tène-periode, genoemd naar een plaats in Zwitserland, die tot minstens de 1e eeuw v. Chr. bleef bestaan. Tijdens de klassieke periode van Griekenland en Rome was de Keltische cultuur dominant ten noorden van de Alpen. Zowel kunstenaars als wapensmeden uit de La Tène-periode waren superieur aan de Grieken en Romeinen. Hun goede wapenrusting, het nieuwe type zwaard en maliën dat ze uitvonden en het gebruik van de strijdwagen stelden de Kelten in staat expedities te ondernemen tegen naburige stammen en volkeren. In de 4e eeuw v. Chr. vielen zij de Grieks-Romeinse wereld binnen en veroverden noord-Italië, Macedonië en Thessalië.

Samenleving

De Kelten hadden geen kastenmaatschappij, alhoewel er wel verschillende standen in de samenleving waren. Sociale mobiliteit was echter mogelijk. Het hoogste aangeschreven stond de adel. Soms was de hoogste edelman een koning, deze was meestal koning over of stamhoofd van een stam, maar later kwamen naties die bestonden uit verschillende stammen onder een koning te staan. Koningschap werd gezien als goddelijk en de leider was degene die namens de goden sprak. De kroon was echter niet altijd erfelijk, want koningen konden een opvolger aanwijzen. De erfelijke titel bij de Picten was via de vrouwelijke lijn, hoewel de vorst zelf vaak wel mannelijk was. De monarchie was echter niet de enige Keltische regeringsvorm, waarbij de stamleider altijd werd uitgekozen door de stam. In Gallië was het bij sommige stammen voor de Romeinse verovering de gewoonte dat de edelen een magistraat, de Vagobret, kozen die de stam regeerde. De werkelijke macht lag echter vrijwel altijd bij de adel, zij bezaten het land en hun zonen en dochters werden de generaals en druïdes.



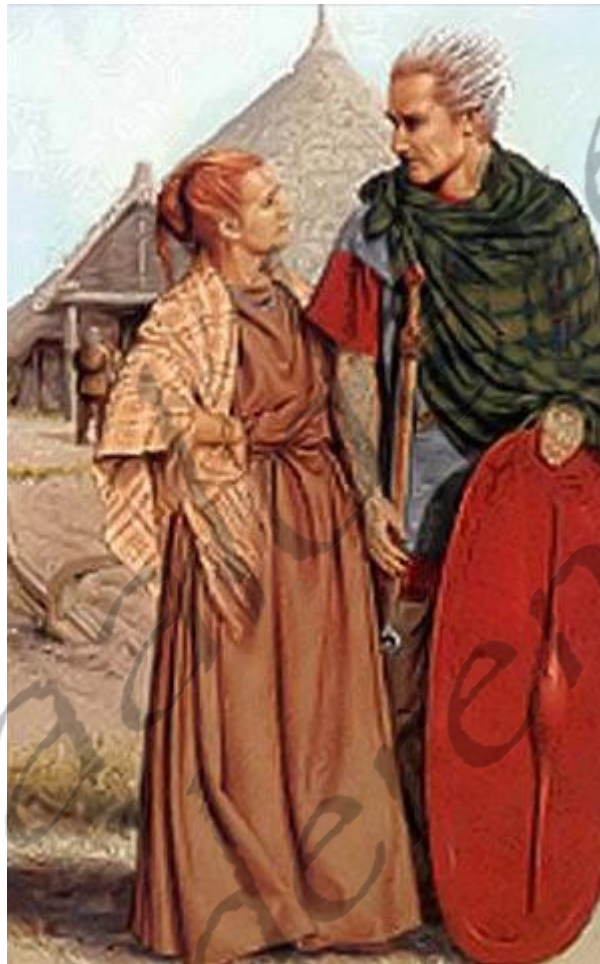
Typische grafvondsten in adellijke Keltische graven

Veel formele en informele macht had ook de priesterklasse. Deze was weer onderverdeeld in drieën: barden, ovaten en druïden. Zij waren wetenschappers, waarzeggers, genezers en rechters en waren de wetenschap van hun tijd vaak ver vooruit. Omdat zij de spirituele leiders van de Kelten waren, hadden ze veel macht. Onder de klasse van de adel stonden de krijgers die zowel spiritueel als politiek redelijk veel macht hadden. Daarna kwamen de boeren die eigen land bezaten en in hun eigen onderhoud voorzagen. Zij waren niet gebonden aan een edelman en waren in principe vrij om te gaan en te staan waar ze wilden. Omdat ze hun eigen vee konden bezitten en dit vaak ook deden, stonden ze ook wel bekend als de koeien leiders (cow chiefs).

De pachters hadden geen land in hun eigen bezit, maar kregen hun land van de adel in ruil voor een deel van de oogstopbrengst en steun bij oorlogen. Dit was in verschillende andere culturen door het

latere feodale stelsel ook het geval. De pachters hadden echter wel rechten en als deze geschonden werden, leidde dit tot gezichtsverlies van de edele die de pachter beschermde. De onderste klassen werden gevormd door de slaven, buitenlanders zonder echte rechten. Het was echter altijd mogelijk voor een edelman om een slaaf te bevrijden en hem zijn pachter te maken. Slaven droegen niet bij aan de oorlog, omdat ze pas mochten vechten als hun leven werd bedreigd en omdat ze geen wapens hadden.

Voorkomen



Gewone Keltische klederdracht bij man en vrouw. De man behoort duidelijk tot de krijgersstand
De naam 'Cornwall' komt van het Saksische woord 'Cornwalas', wat zoiets als 'land van de vreemde / donkere buitenlanders' betekent. Dit geeft aan dat de Cornishe Kelten hun eigen identiteit hadden behouden tegenover de Romeinen en de Saksen. Verschillende bronnen geven een goede omschrijving van de oude Kelten die naar het schijnt zeer opvallend waren in zowel voorkomen als gedrag. Ze waren zeer waarschijnlijk lang en stevig gebouwd met blauwe ogen en blond of roodachtig haar. De mannen lieten eerder een snor dan een hele baard staan en waren geliefder bij het andere geslacht naarmate ze langer en breder waren.

Beide seksen waren zich welbewust van hun voorkomen en deden er veel aan om er mooi uit te zien. Ze hielden van sieraden. Veel gedragen door de adel was de torque, een soort nekkring. De broches waarmee ze hun lange mantels vastzetten, waren vaak kunstig bewerkt.

Soms droegen de Kelten blauwe beschilderingen op hun lichaam, vooral in oorlogstijd. Waarschijnlijk waren deze niet permanent, gezien de vele afbeeldingen van Kelten zonder lichaamsbeschilderingen.

De vrouwen droegen meestal een tuniek en een rok of een enkellange tuniek met een riem. Soms hingen aan deze tunieken kleine belletjes. Ze maakten zichzelf waarschijnlijk ook op en droegen hun haar in een lange vlecht of een knot. Keltische mannen droegen op het vasteland een broek en een tuniek, maar in Brittannië en Ierland bestond hun standaardkleding uit een dij lange tuniek (leine) en een mantel, met schoeisel van leer of bont dat rond hun benen was vastgemaakt.

Keltische oorlogvoering



Reconstructie van een Keltische veldslag

De Kelten hebben vele gevechten gestreden, gewonnen en verloren. Soms waren dit kleine schermutselingen met slechts enkele honderden soldaten, maar er waren ook massale veldslagen in welke tien- tot honderdduizend mensen meevochten. In tegenstelling tot de Romeinen echter waren de Kelten waarschijnlijk niet gewend om te vechten in formaties en georganiseerde eenheden. De beschrijvingen die we hebben van oude bronnen, die natuurlijk meestal niet onbevooroordeeld waren, vertellen dat ze meestal in ongeorganiseerde groepen vochten. De oude Keltische legers vochten met hun vijand alsof ze hem zouden verslaan door hem met brute kracht te overweldigen, in plaats van met een uitgedachte tactiek. Deze instelling kwam waarschijnlijk deels door de Keltische mentaliteit waarin individuele dapperheid en heldendaden in hoger aanzien stonden dan overwinning door een dicht opeen gepakte formatie. En deze instelling heeft ook zeer vaak geholpen. De Kelten maakten veel gebruik van psychologische oorlogvoering. Voordat ze op hun vijand afstormden, maakten ze lawaai door hun wapens tegen hun schilden te slaan, te roepen en te zingen terwijl grote strijdhoorns, camyces en trommels weerklonken. Vervolgens lieten ze de afgeslagen hoofden van voorgaande vijanden zien als trofee. Wanneer de slag eenmaal losbarstte raakten de

krijgers in een blinde oorlogswoede die furor wordt genoemd en maaide alles neer dat op hun pad kwam. Dit schijnt vaak de Romeinse legioenen zo te hebben beangstigd, dat veel soldaten doodsbang wegluchtten.

De organisatie die er was, was in het geval van de infanterie meer gebaseerd op de stam of de clan van een strijder dan het type wapen dat hij droeg. Dit versterkte het groepsgevoel en zorgde ervoor dat de krijgers elkaar meer beschermden. Strijdwagens en cavalerie werden aan de flank geplaatst en vochten samen. De krijgsbenden vormden vaak de eerste lijn en waren meestal ook het meest ervaren.

Klassieke historici schetsten verschillende beelden van de Kelten bij een nederlaag. Sommigen zeggen dat de linie, nadat de eerste aanval was mislukt, vrijwel meteen brak. Anderen vertellen hoe de strijders doorvochten tot het einde, zelfs als een overwinning onwaarschijnlijk was, waarbij ze liever zichzelf en hun familie doodden dan de slavernij in gevoerd te worden. De werkelijkheid zal hiertussen in liggen, aangezien vrijwel alle Griekse en Romeinse geschiedschrijvers hun werken kleurden. Wanneer de Kelten overwonnen, hakten ze de hoofden van de verslagen en gedode vijanden eraf. Men geloofde namelijk dat de kracht van een mens in het hoofd verborgen was. Deze hoofden werden dan later tegen de muur van het huis van de strijder gespijkerd.

De wapenrusting

Metaaldetectorie
Vlaanderen



Voorbeeld van Keltische wapenrusting tijdens een veldslag

De basisuitrusting van een Keltische krijger bestond uit een set van één tot vier speren. Eén was de 1,8 meter lange vechtsspeer die soms een speerpunt van wel 50 cm had. De andere waren kleinere werpsperen met relatief kleine, korte speerpunten. Een soldaat had ook een groot houten schild, bedekt met leer en met een metalen schildknop, dat ongeveer 1,2 meter hoog en 0,5 meter breed was. Waarschijnlijk werd dit schild versierd met geverfde symbolen of metalen decoratie. Naast deze basisuitrusting droeg de Keltische strijder zijn gewone kleding, een broek, een shirt en een mantel. Alleen een Keltische edelman droeg waarschijnlijk een zwaard, de lengte van de kling varieerde van 0,8 tot 1 meter. De zwaarden van vroegere periodes hadden duidelijke zwaardpunten en waren hierdoor in staat om zowel te hakken en te slaan als te steken. Later werd de punt afgerond en kon het zwaard vrijwel alleen gebruikt worden om te hakken en te slaan. Soms was het zo, vooral in de

oostelijke gebieden, dat er van de zwaardknop een mensenhoofd in brons was gemaakt. Naast zijn zwaard droeg de Keltische edelman waarschijnlijk een wapenrusting en een helm van leer. De rijkere edele kon een bronzen helm laten maken, die vaak ingelegd was met koraal of zelfs met goud. Borstkurassen en maliënkolders die tot de knieën kwamen en de armen vrijlieten waren zeer zeldzaam en alleen te betalen door de rijkste elite.

Kelten en ijzer

De ontdekking en het gebruik van ijzer had grote gevolgen. Handel in metaal was zeer belangrijk in de bronstijd, aangezien het vaak gebruikte brons niet overal te vinden was. IJzer daarentegen was wel in grote gebieden aanwezig en dus werd handel over kleine afstanden minder belangrijk. De handel tussen verschillende volkeren nam echter toe. Er ontstond een handelsroute tussen Griekenland en Groot-Brittannië. De Keltische smeden waren de beste van Europa en de vraag naar hun werk was zeer groot. Onder andere de ontdekking van ijzer en het contact met verschillende niet-Keltische volkeren zorgde voor de ontwikkeling van de La Tène kunst.

Keltische krijgsbendes

Ook zeer typerend voor de Keltische manier van oorlogvoering was de krijgsbende zoals de Ierse fianna. Zulke strijdbendes bestonden grotendeels uit jonge mannen die werden geleid door een oudere, charismatische voorman. Waarschijnlijk had zo'n bende naast een krijgshaftige ook een religieuze dimensie met verschillende initiatierituelen voor lidmaatschap. Ze genoten een zekere status in de Keltische samenleving, mede door hun gedurfde heldendaden. Het hoofddoel van deze groepjes was om vee te roven bij vijandige clans. De economie draaide hoofdzakelijk op vee waardoor dit een erg belangrijk middel was.

Kelten en paarden

Het paard was een zeer belangrijk dier in de Keltische spiritualiteit en cultuur. Voordat hij rond 3.000 v. Chr. werd gedomesticeerd, werd er op paarden gejaagd voor vlees. Langzaam begon het tamme dier te accepteren dat hij lasten moest dragen en karren moest trekken en, later pas, zelfs de mens op zich moest laten rijden. Dit veranderde de mogelijkheid tot reizen, jagen en oorlog voeren, waardoor de loop van de geschiedenis enorm beïnvloed werd. Het dier dat eerst bekend stond om zijn vlees, werd symbool voor vruchtbaarheid, schoonheid en snelheid.

Het paardrijden was in de Keltische cultuur veel gebruikelijker dan de klassieke schrijvers ons willen doen geloven. Er zijn veel botten gevonden en ook de vondsten van verschillende strijdwagens duiden hierop. De Keltische cavalerie was de beste ter wereld en dit werd zelfs door de schrijver Strabo voorzichtig toegegeven. De Romeinen waren zo onder de indruk van de Gallische cavalerie dat zij een Gallische cavalerie-eenheid opnamen in hun legioenen en verschillende Keltische ruiterexercities overnamen. De Keltische ruiter kon te paard vechten zonder stijgbeugels of zadel en was in staat om een paard dat rende over een helling te bestijgen. Wanneer er geen oorlog was, werden er vaak paardenrennen gehouden om zowel het dier als zijn berijder in vorm te houden. Dit was ook een standaard onderdeel van de spelen van Lughnasadh.

Doordat het paard zo belangrijk was, is het ook niet verwonderlijk dat hij een belangrijke religieuze betekenis kreeg. Verschillende godheden, zoals Rhiannon, Epona en Macha, werden verbonden met het dier. Het was waarschijnlijk zelfs zo dat de nieuwe hoge koning van Ierland ritueel paarde met een witte merrie, die daarna ritueel geslacht werd en door iedereen gegeten.

De Carnyx



De carnyx, een blaasinstrument waarmee de Kelten hun vijanden schrik aan joegen

Om de vijanden voor een slag schrik aan te jagen, bliezen de Kelten op de carnyx. Dit was een lange, J- of S-vormige hoorn met een metalen mondstuk en een bel die de vorm had van de kop van een religieus belangrijk dier als het everzwijn. De carnyx zelf was waarschijnlijk van hout gemaakt en werd bij het blazen verticaal gehouden. De klank was, volgens de schrijver Diodorus, beangstigend en passend bij het tumult van de oorlog. Naast een psychologisch doel bij oorlogvoering had het instrument waarschijnlijk ook een religieuze functie.

De carnyx werd zeker gebruikt bij de Keltische invasie van Griekenland in de 3e eeuw v. Chr. en ook de Romeinen kwamen in aanraking met het geluid van dit instrument, niet alleen in Gallië onder Julius Caesar, maar ook in Brittannië onder Claudius.

Kelten en Romeinen



Rond het jaar 400 v. Chr. werden enkele Keltische stammen geregeerd door een koning die Livius Ambicatus noemde. Toentertijd, op het hoogtepunt van hun macht, waren deze stammen verenigd als een militaire bond en trokken ze naar de landen van Noord-Italië, waar ze het land van de Etrusken binnenvielen en veroverden. Van het zuiden trokken de Romeinen op tegen dit volk en de Kelten en de Romeinen vormden een alliantie. Maar de Romeinen verachtten de 'barbaren' en verradden hun. Door dit verraad trokken de Kelten zonder ophoud of plunderen op naar Rome. Daar versloegen ze de Romeinen en namen de stad in, waar ze een jaar bleven. Ze verlieten de stad na een vredesverdrag, dat bijna een eeuw duurde. Dit werd verbroken toen de Keltische stammen een verbond sloten met de Etrusken, hun oude vijand. Hierna zagen de Romeinen de Kelten steeds meer als hun vijand. Ze bestreden ze eerst in Zwitserland en drongen ze op den duur terug tot Frankrijk. Daar bleven de Kelten nog een tijd standhouden maar moesten zich uiteindelijk overgeven. Onder keizer Claudius werd ook het laatste woongebied van de Kelten, Brittannië, ingenomen.

Kelten en Germanen

Waarschijnlijk zijn de Kelten en de Germanen vrij dicht met elkaar verwant. Rond het jaar 3000 v. Chr. was er waarschijnlijk een Europees volk met nog niet een heel duidelijke cultuur. De Kelten waren het eerste volk met duidelijk aparte culturele kenmerken, maar hun cultuur bleef nog dicht bij de oude 'oercultuur'. Hierna hebben de Germanen zich afgescheiden van de prehistorische mensen en daarom lijken de Keltische en de Germaanse cultuur nog veel op elkaar, bijvoorbeeld wat betreft democratie en krijgscultuur.

De Griekse reiziger Pytheas noemde de Germanen rond 300 v. Chr. voor het eerst bij naam, hiervoor werd het land van de Germanen toegeschreven aan de Kelten. Het was natuurlijk zo dat dit twee 'barbaarse' volkeren waren en misschien waren de Germanen rond die tijd geregeerd door de Kelten en hadden ze geen eigen politiek bestaan. De Germaanse taal leende veel woorden van de Keltische, maar bleef herkenbaar Germaans. Ook namen ze de Keltische religie niet of nauwelijks over en deze culturele verschillen hebben waarschijnlijk bijgedragen aan de Germaanse opstand enkele honderden jaren na het schrijven van Pytheas. Hierna sloeg de machtsverhouding tussen de Kelten en de Germanen volledig om en de Kelten werden uit de Germaanse gebieden verdreven.

Religie



Voorstelling Keltische druiden

Er is zeer weinig bekend over de Keltische religie. De enige bronnen over het geloof zijn afkomstig van Romeinen en Grieken, die de Kelten als niet meer dan dieren zagen, of van Welshe en Ierse monniken, die de oude religie vanuit het perspectief van het christendom bekeken. Zeker is echter het volgende.

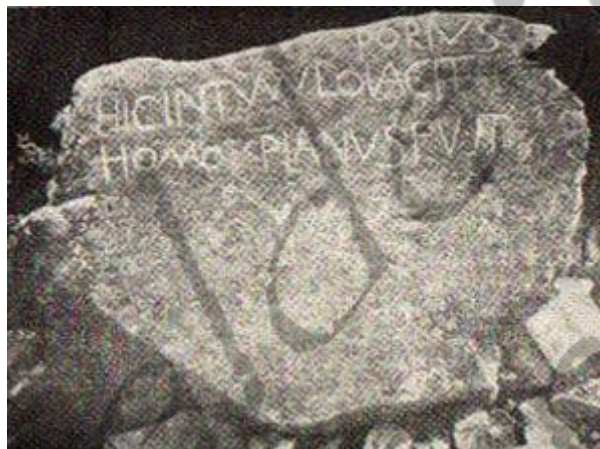
De Kelten waren polytheïstisch. Hun goden waren waarschijnlijk afgeleid van vroegere indo-Europese goden. We weten niets over de precieze functie en het karakter van de goden, aangezien de Romeinen het Keltische pantheon linkten met het Romeinse, waardoor een deel van de achtergrond verloren is gegaan. Veel Keltische godheden en dan vooral in Ierland, kwamen voor in drieën en dit heeft later uitwerking gehad in het christendom. Er was niet echt duidelijk een oppergod, alhoewel die in sommige Ierse en Welshe verhalen wel naar voren lijkt te komen.

Volgens Julius Caesar, die vrij uitgebreid verslag doet van de Keltische religie, was de centrale gedachte van het geloof de reïncarnatie. Het is duidelijk dat de Kelten geloofden in een leven na de dood, want ze begroeven hun doden met grafgiften.

De Kelten kenden geen tempels. Hun aanbidding vond plaats in de natuur, bij heilige bronnen, bossen en meren. Deze vormden de centrale plaats van het Keltisch rituele leven die in overvloed te vinden waren. De offergaven die daar werden gegeven, waren alledaagse voorwerpen, maar soms ook speciaal als offer gesmeed of gemaakt. Vaak waren deze gebogen of gebroken. Caesar schrijft over het offeren van mensen, er zijn hiervan ook in Keltische bronnen enkele aanwijzingen te vinden. Maar mensenoffers kwam waarschijnlijk niet vaak voor.

Het rituele leven werd geleid door druïden, maar ook hier is zeer weinig over bekend. Zij voerden veel religieuze functies uit als rituelen en offeren, maar spraken ook recht en gaven onderwijs. Deze rituelen en praktijken werden waarschijnlijk geheim gehouden voor het gewone volk, waardoor de klassieke wereld niets over hen wist.

Taal



Steen met Keltische inscripties

Het Keltisch vormt een aparte taalgroep dat totaal verschillend is van de Romaanse en Germaanse talen. De Keltische talen zijn vele eeuwen ouder dan het Engels en zeven Keltische talen leven nog steeds. Ze worden in twee verschillende groepen ingedeeld, de ene is het Q-Keltisch, Goidelisch of Gaelic, en bestaat uit Iers-, Manx- en Schots-Gaelic. De andere groep is het P-Keltisch of het Bretonnisch en bestaat uit het Welsh, Cornish en Bretons. Het Galicisch, dat in Galicië, Spanje, nog steeds wordt gesproken, vormt een aparte taal die verwant was aan de Keltiberische talen, die voor de rest allemaal uitgestorven zijn. Het verschil tussen het Q-Keltisch en het P-Keltisch is dat de c- of k-klank in het Q-Keltisch in het P-Keltisch een p-klank wordt. Bijvoorbeeld is 'zoon' in het Gaelic 'mac' en in het Bretonnisch 'map'.

Het Manx en het Cornish zijn een tijdje geleden uitgestorven als gesproken taal, maar worden opnieuw aangeleerd en gesproken. Bretons en Welsh worden nog steeds gesproken in Bretagne en Wales. Iers komt vrij veel voor in de republiek van Ierland, waar zelfs de treinkaartjes in het Iers-Gaelic worden gedrukt. Schots Gaelic is een gewone taal in met name het westen van Schotland, en in Nova Scotia aan de oostkust van Canada.